

LapIT – kuntapäivät 16.8.2018

Kuntien mahdollisuudet menestykseen maakuntaudistuksessa

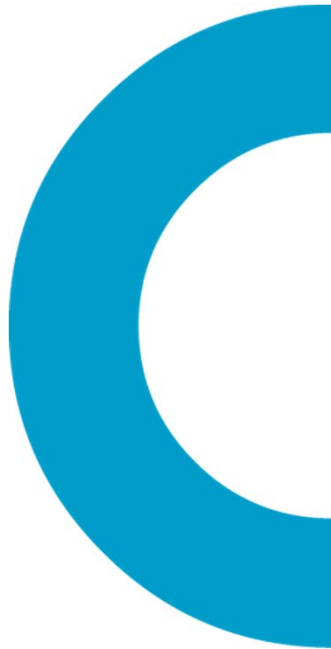
Eero Laesterä, HT

PERLACON

Miksi?

...

PERLACON

Julkilausutut tavoitteet – uudistuksen tarve

- Ikääntyminen kasvattaa palveluntarvetta ja tämä kasvattaa kustannuksia – uudistuksella hillitään tätä kasvua 3 mrd eurolla vuoteen 2030 mennessä.
- Kaikille yhtä laadukkaat palvelut oikeaan aikaan.
- → toteutuvatko nämä tavoitteet – toteutuuko rahoitukseen negatiivinen riski
- → mitä kustannuksia tulee vain uudistuksen vuoksi
- Toteutuuko joku tavoite, mitä ei ole julkilausuttu

- Riskit – uudistuksen toteutuminen kuntien kannalta – maakuntien kannalta

Kuinka uudistus vaikuttaa kuntiin?

Koko maa	2007	2011	2016	Muutos-%	Muutos euroa	Osuus muut:sta
Kaikki	22 246 563	27 174 824	30 547 093	37 %	8 300 530	
Non-SOTE	10 207 020	12 246 414	12 678 405	24 %	2 471 385	29,8 %
SOTE	12 039 543	14 928 410	17 868 688	48 %	5 829 145	70,2 %
Sosiaalitoimi	4 684 331	6 040 259	7 878 040	68 %	3 193 709	38,5 %
Terveydenhuolto	7 355 212	8 888 151	9 990 648	36 %	2 635 436	31,8 %
Perusterveys yms	2 917 127	3 425 952	3 397 217	16 %	480 090	5,8 %
Erikoissairaanhoido	4 438 085	5 462 199	6 593 431	49 %	2 155 346	26,0 %

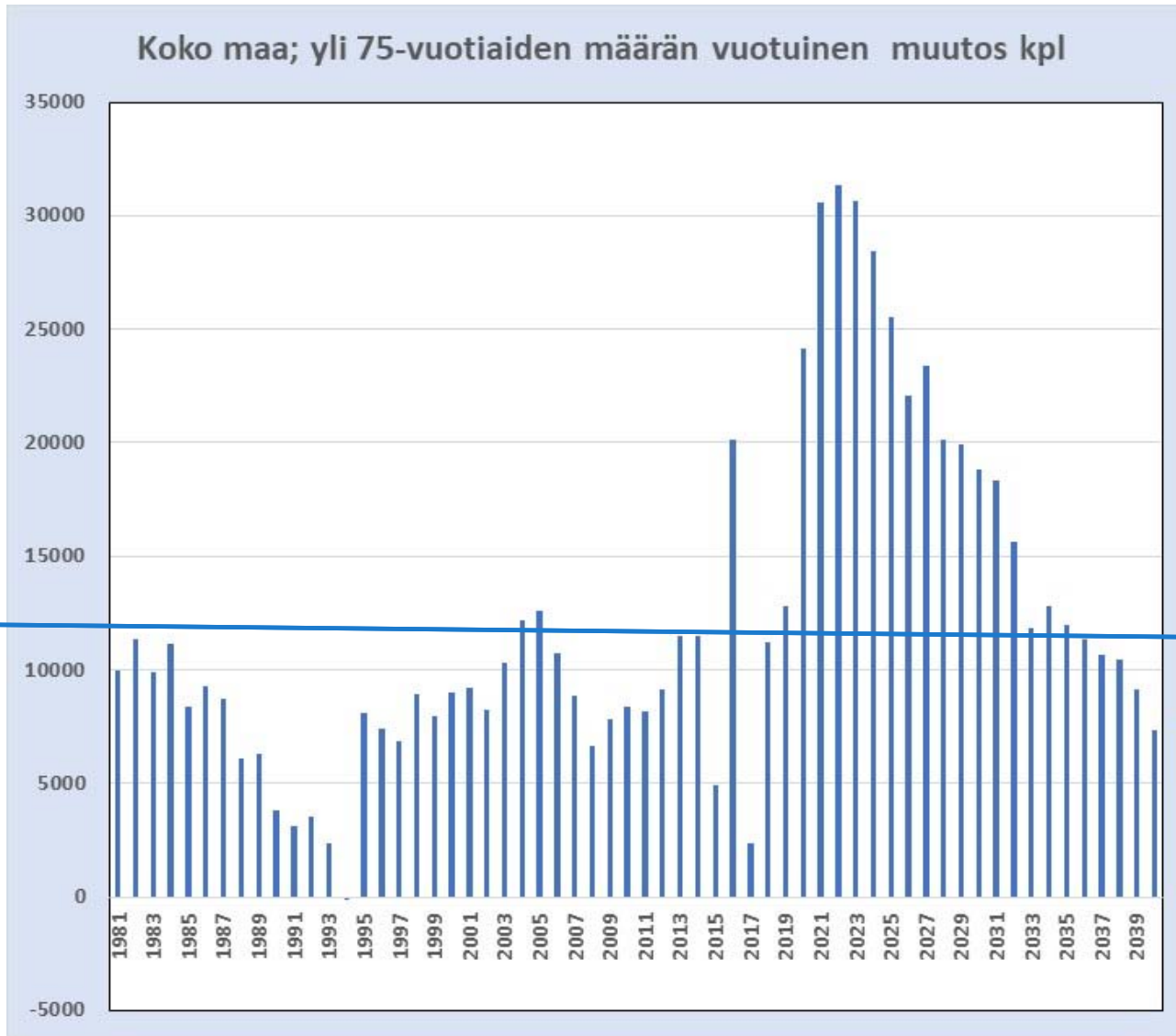
- Vuosien 2007-2016 välillä kuntien nettomenot ovat kasvaneet 8,3 mrd euroa, tästä kasvusta SOTE on vaatinut lähes 6 mrd euroa, 70% koko kasvusta.
- Jos uudistus toteutuu, kaikkien kuntien rahoitus on ennakoitavampaa. On alle kymmenen kuntaa, joissa Non-SOTE on kasvanut nopeammin kuin SOTE.
- Tämä pätee myös suurissa kaupungeissa.

Sote-kustannusten nousu Lapin kunnissa, jos sote jäisi kuntiin

	2017	2020	2025	2030	2017-2030	%:ia	%:ia/v.
Enontekiö	8 012	8 345	10 533	12 972	4 960	62 %	4,8 %
Inari	29 663	31 526	39 621	49 558	19 895	67 %	5,2 %
Kemi	85 252	88 315	105 459	125 574	40 322	47 %	3,6 %
Keminmaa	27 545	29 953	37 407	46 091	18 546	67 %	5,2 %
Kittilä	25 741	27 346	34 249	41 857	16 116	63 %	4,8 %
Kolari	15 250	15 919	20 414	24 981	9 731	64 %	4,9 %
Kemijärvi	38 320	37 212	44 203	51 237	12 917	34 %	2,6 %
Muonio	9 970	10 374	12 900	15 895	5 925	59 %	4,6 %
Pelkosenniemi	5 814	6 239	7 500	8 984	3 170	55 %	4,2 %
Posio	17 173	17 950	21 818	25 857	8 684	51 %	3,9 %
Ranua	16 179	16 824	19 789	23 068	6 889	43 %	3,3 %
Rovaniemi	207 136	218 653	274 290	338 410	131 274	63 %	4,9 %
Salla	21 708	22 157	25 503	28 518	6 810	31 %	2,4 %
Savukoski	5 137	5 477	6 594	8 053	2 916	57 %	4,4 %
Simo	11 980	12 520	14 955	17 895	5 915	49 %	3,8 %
Sodankylä	38 173	38 714	48 065	57 708	19 535	51 %	3,9 %
Tervola	11 996	11 938	13 735	16 179	4 183	35 %	2,7 %
Tornio	68 909	74 315	92 749	114 801	45 892	67 %	5,1 %
Pello	17 185	18 250	21 459	24 924	7 739	45 %	3,5 %
Utsjoki	5 943	6 285	7 699	9 482	3 539	60 %	4,6 %
Ylitornio	21 894	22 051	25 351	28 896	7 002	32 %	2,5 %

- Inflaatio 2%,
reaalipalkat 1%

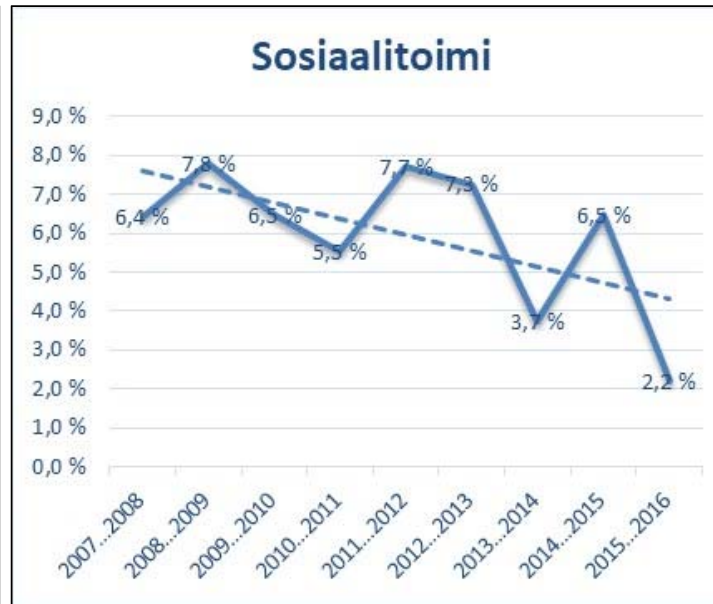
Julkilausutut tavoitteet

- Ikääntyminen kasvattaa palveluntarvetta ja tämä kasvattaa kustannuksia – uudistuksella hillitään tätä kasvua 3 mrd eurolla vuoteen 2030 mennessä. Perustuuko 3 mrd euroa mihinkään? Riittääkö 3 mrd euroa?
- → 2030 ikääntymisen kasvu alkaa olla ohi ja ikääntyneiden määrä on vakio – ollaanko jo hiukan myöhässä?

Julkilausutut tavoitteet

Koko maa	2007...2008 2008...2009 2009...2010 2010...2011 2011...2012 2012...2013 2013...2014 2014...2015 2015...2016										Muutos		
	2007...2008	2008...2009	2009...2010	2010...2011	2011...2012	2012...2013	2013...2014	2014...2015	2015...2016	2007-16	2007-13	2013-16	
Kaikki	8,1 %	4,5 %	2,7 %	5,2 %	5,4 %	3,9 %	0,8 %	1,2 %	0,7 %	4,1 %	5,6 %	0,9 %	
Muut	7,2 %	4,0 %	1,5 %	6,1 %	4,6 %	0,2 %	-1,3 %	-1,2 %	1,3 %	2,7 %	4,3 %	-0,4 %	
SOTE	8,9 %	4,9 %	3,8 %	4,6 %	5,9 %	6,9 %	2,4 %	2,9 %	0,4 %	5,4 %	6,7 %	1,9 %	
Sosiaalitoimi	6,4 %	7,8 %	6,5 %	5,5 %	7,7 %	7,3 %	3,7 %	6,5 %	2,2 %	7,6 %	8,2 %	4,3 %	
Terveysthuolto	10,5 %	3,1 %	2,0 %	3,9 %	4,7 %	6,6 %	1,4 %	0,3 %	-1,1 %	4,0 %	5,8 %	0,2 %	
Perusterveys yms	10,7 %	1,5 %	1,4 %	3,1 %	5,6 %	3,7 %	-1,6 %	-6,1 %	-1,9 %	1,8 %	4,8 %	-3,1 %	
Erikoissairaanhoido	10,4 %	4,2 %	2,4 %	4,4 %	4,2 %	8,5 %	3,2 %	4,0 %	-0,6 %	5,4 %	6,5 %	2,3 %	

- Tarvitaan uudistus, jotta sopeutumistavoite voi toteutua.
- → kuntien alaisuudessa – myös yhteistoiminta-alueilla - on jo sopeuduttu – kuinka paljon voidaan vielä sopeutua – voisiko sopeutuminen jatkua nykyrakenteilla?
- → miksi vasta pakon edessä – toimiiko nyt?
- Toteutuuko sopeutuminen uudistuksen toteututtua vain pakon edessä? (PerlaV)

Vaikutus kuntiin

- Kuntien on helpompi arvioida ja rahoittaa jäljelle jäävät menonsa – kunhan ei liikaa kuvitella omaa kykyä vahvistaa elinvoimaa.
- Kiinteistöveron merkittävyyden vuoksi rahoituspohja on varmempi ja ennakoitavampi – erityisen kiinteistöveropainotteinen kunta ei tarvitse juurikaan kunnan tuloveroa (Kustavi – kuve - kirve)
- Kunnalle jää edelleen veronkorotusoikeus – verorahoitus laskee puoleen, mutta niin laskevat menotkin.
- Efektiivinen veroaste vahvistuu, verotuksen rytmihäiriö 2021 vahvistaa kuntia
- Investointikyvyttömyys – väite ei perustu oikein mihinkään. Jos kyky investoida heikkenisi, se tarkoittaisi sitä, että kunta on investoinut soten valtionosuuksilla. **Kunnilta poistuvat sote-investoinnit, jotka ovat olleet melko pienet.**
- Kunnille jää edellisen kuntaversio lainakanta – **korkoriski on aito riski.**
- Jos kriisikuntaisuuden mittaus (alijäämäperuste) ei muutu, sote-kiinteistöomistusten alaskirjaukset voivat uhata itsenäisyyttä. Tämäkin voidaan poistaa esimerkiksi sallimalla peruspääomasta kattaminen.
- Tukipalvelut – saadaanko siirtymään oikeat maakunnalle kuuluvat tukipalvelut maakunnalle – vai saadaanko siirtymään jopa enemmän, kuin mitä kuuluu – asiaa järjestellään. Kenen puolesta optimoidaan?
- Kehyskunnat hyötyvät siksi, että eivät ole vielä ehtineet ikääntyä.

	2018	2019
Eurajoki	40 %	67 %
Kustavi	35 %	60 %
Tervola	24 %	45 %
Kolari	26 %	47 %
Luhanka	20 %	40 %
Kittilä	26 %	46 %
Utajärvi	27 %	46 %
Pelkosenniemi	37 %	56 %
Inari	17 %	36 %
Sodankylä	20 %	38 %
Sysmä	18 %	36 %
Taivassalo	21 %	39 %
Vaala	25 %	42 %
Puumala	21 %	38 %
Parainen	15 %	31 %
Kemiönsaari	15 %	32 %
Hirvensalmi	18 %	34 %
Kuhmoinen	18 %	33 %
Ristijärvi	19 %	34 %
Utsjoki	15 %	31 %

Investoinnit koko maan kunnat			
	SOTE	KAIKKI	Sote kaikista
2016	9 268	898 161	1 %
2015	131 507	920 114	14 %
2014	26 143	4 372 318	1 %
2013	29 925	1 028 592	3 %
2012	57 449	928 467	6 %
2011	25 703	824 253	3 %
2010	35 575	2 528 533	1 %

- Kiinteistöveron suhteellisen osuuden kasvaessa rahoituksen ennakointi kasvaa entisestään – (pienet) maaseutukunnat, joissa on paljon vettä, tuntureita ja metsää hyötyvät uudistuksesta.
- Olisiko kiinteistövero ollut hyvä jättää pois verotulon tasauksesta?

Aito koko maan riski on seurausta kuntien *rusinat pullasta* -pelistä

- Kuntaliitoksia vastustettiin: pelkona oli, että keskuskaupunki vie palvelut ja vallan – liitosten tie ”torjuttiin”
- Sote- ja maakuntauudistusta on kannatettu erityisesti poliittisesti – maakuntaa on pidetty poliittisesti tärkeänä.
- Nyt samat maaseutukunnat ovat huomanneet, mitä kokonaisuudistus tarkoittaa, ne alkavat sementoida palvelunsa ja maakuntien menot. Samalla sementoidaan kuntarajat ja uudelleensuunnataan strategia – ikääntyneet houkutellaan pysyvästi rannoille.
- Jos maakunta ei sopeudu, se tarvitsee lisää verotuloja – ja julkisella sektorilla on kokonaisveroaste – mistä otetaan puuttuvat verot?
- Nähdäänkö 2019-2020 suuri siirtymä yksityiselle?

Menopaineet kunnilta → taakka maakunnille

Demokraattinen päätöksenteko ja
kuntakonserni.

Kunnat häviävät – valtaa

Rahoitusmalli

- Edellinen harjoitus epäonnistui myös siinä, että politiikka ei uskonut puhtaan kapitaation mahdottomuuteen – nyt on koetettu tehdä malli, joka toteuttaa ratkaisun. Tässä ratkaisussa VM:n kuntaosasto on onnistunut.
- Kuntajoukko on hyvin heterogeeninen ja polarisoitunut →
- Kunnille tulee mielenkiintoisia tilanteita – tasausmekanismin seurauksena Espoo ja Kauniainen tulevat raskaasti valtionosuudesta riippuvaisiksi kunniksi, Hanko saa negatiivisen valtionosuuden.
- Uudistuksen toteutuessa on päällekkäin monta valtionosuusmallia, edellisten mallien siirtymiä ja uusi malli → kokonaisuus ei ole enää tarkoitettu valtionosuusmalli → **tämä on uudistettava pian, mistä seuraa uudelleen ristiriita kuntien kesken.**
- Täysin erilaiset kunnat saadaan tasattua valmisteltavan mallin taakse, mutta ”pommi on joskus purettava” – tämä on edessä lähitulevaisuudessa.

Entä maakunnat?

PERLACON

Maakuntien tulot – rahoitusjärjestelmän mukaisesti

- Tulokehitys vastaa maakuntaindeksiä.

Tulot mrd euroa	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	Delta 2020-30
Uusimaa	4,925	5,175	5,393	5,620	5,826	6,036	6,253	6,476	6,707	6,943	7,190	7,445	2,270
Varsinais-Suomi	1,599	1,667	1,725	1,786	1,836	1,892	1,950	2,010	2,072	2,135	2,202	2,270	0,603
Satakunta	0,776	0,806	0,831	0,856	0,881	0,904	0,929	0,954	0,979	1,005	1,032	1,060	0,254
Kanta-Häme	0,590	0,614	0,635	0,657	0,675	0,694	0,715	0,736	0,758	0,781	0,804	0,829	0,215
Pirkanmaa	1,688	1,766	1,834	1,903	1,963	2,027	2,093	2,160	2,230	2,302	2,376	2,452	0,686
Päijät-Häme	0,741	0,772	0,799	0,826	0,850	0,876	0,902	0,928	0,956	0,985	1,013	1,043	0,271
Kymenlaakso	0,639	0,663	0,682	0,702	0,718	0,736	0,755	0,775	0,796	0,817	0,838	0,860	0,198
Etelä-Karjala	0,479	0,498	0,514	0,529	0,542	0,556	0,571	0,586	0,602	0,618	0,634	0,652	0,154
Etelä-Savo	0,562	0,582	0,598	0,615	0,629	0,645	0,660	0,677	0,693	0,711	0,729	0,747	0,166
Pohjois-Savo	0,974	1,014	1,046	1,080	1,111	1,141	1,174	1,207	1,241	1,277	1,314	1,352	0,338
Pohjois-Karjala	0,660	0,686	0,707	0,730	0,751	0,771	0,792	0,814	0,837	0,860	0,884	0,909	0,223
Keski-Suomi	0,962	1,003	1,037	1,073	1,105	1,138	1,171	1,206	1,241	1,277	1,314	1,352	0,349
Etelä-Pohjanmaa	0,740	0,769	0,793	0,818	0,842	0,865	0,889	0,914	0,939	0,966	0,992	1,020	0,251
Pohjanmaa	0,607	0,634	0,657	0,681	0,700	0,722	0,744	0,767	0,790	0,814	0,839	0,865	0,230
Keski-Pohjanmaa	0,247	0,257	0,266	0,275	0,284	0,292	0,301	0,309	0,318	0,328	0,338	0,347	0,090
Pohjois-Pohjanmaa	1,445	1,512	1,569	1,629	1,683	1,736	1,791	1,847	1,905	1,966	2,027	2,091	0,578
Kainuu	0,308	0,319	0,327	0,336	0,346	0,354	0,362	0,371	0,379	0,389	0,398	0,407	0,088
Lappi	0,723	0,752	0,777	0,801	0,825	0,849	0,873	0,898	0,923	0,949	0,975	1,003	0,250
Koko maa	18,667	19,489	20,191	20,918	21,566	22,235	22,924	23,635	24,367	25,123	25,901	26,704	7,215
Kasvu		4,40 %	3,60 %	3,60 %	3,10 %	3,10 %	3,10 %	3,10 %	3,10 %	3,10 %	3,10 %	3,10 %	

Maakuntien menot – väestön kehittyessä, inflaatio 2%, sopeuttamismahdollisuus otetaan huomioon

Menot mrd euroa	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	Delta 2020-30
Uusimaa	4,890	5,146	5,419	5,705	6,003	6,313	6,616	6,963	7,280	7,630	8,000	8,417	3,271
Varsinais-Suomi	1,585	1,654	1,731	1,812	1,896	1,982	2,065	2,162	2,249	2,345	2,448	2,564	0,910
Satakunta	0,793	0,824	0,858	0,894	0,931	0,969	1,005	1,047	1,083	1,123	1,165	1,213	0,389
Kanta-Häme	0,605	0,631	0,659	0,689	0,721	0,753	0,785	0,822	0,854	0,890	0,928	0,972	0,341
Pirkanmaa	1,682	1,759	1,843	1,931	2,023	2,117	2,208	2,315	2,409	2,513	2,623	2,747	0,988
Päijät-Häme	0,701	0,731	0,764	0,799	0,836	0,873	0,910	0,953	0,989	1,029	1,071	1,120	0,388
Kymenlaakso	0,657	0,683	0,709	0,737	0,767	0,798	0,828	0,862	0,891	0,924	0,958	0,999	0,316
Etelä-Karjala	0,470	0,487	0,505	0,525	0,545	0,567	0,586	0,610	0,630	0,653	0,676	0,702	0,215
Etelä-Savo	0,571	0,592	0,613	0,636	0,661	0,687	0,710	0,739	0,763	0,790	0,818	0,851	0,259
Pohjois-Savo	1,009	1,049	1,091	1,135	1,183	1,232	1,278	1,334	1,382	1,435	1,491	1,555	0,506
Pohjois-Karjala	0,630	0,653	0,678	0,705	0,732	0,761	0,789	0,822	0,850	0,883	0,915	0,955	0,302
Keski-Suomi	0,963	1,002	1,044	1,089	1,136	1,186	1,233	1,287	1,333	1,386	1,440	1,502	0,500
Etelä-Pohjanmaa	0,747	0,774	0,805	0,837	0,871	0,907	0,940	0,980	1,013	1,052	1,092	1,139	0,364
Pohjanmaa	0,614	0,641	0,670	0,699	0,730	0,763	0,792	0,829	0,861	0,897	0,934	0,977	0,335
Keski-Pohjanmaa	0,264	0,275	0,285	0,297	0,309	0,322	0,334	0,349	0,361	0,375	0,389	0,405	0,130
Pohjois-Pohjanmaa	1,440	1,504	1,572	1,643	1,718	1,797	1,871	1,960	2,039	2,127	2,214	2,314	0,811
Kainuu	0,320	0,331	0,342	0,354	0,367	0,381	0,393	0,409	0,422	0,436	0,451	0,469	0,138
Lappi	0,756	0,784	0,816	0,851	0,887	0,923	0,958	0,999	1,035	1,074	1,113	1,156	0,372
Koko maa	18,697	19,519	20,403	21,337	22,315	23,331	24,302	25,440	26,445	27,560	28,729	30,056	10,537
		4,40 %	4,53 %	4,57 %	4,59 %	4,55 %	4,16 %	4,68 %	3,95 %	4,22 %	4,24 %	4,62 %	

- Menot kasvavat nopeammin kuin tulot – käyttöperusteesta tarveperusteisiin – pitäisi ohjata menojen kehittymistä
- Lähtötilanteen on luvattu olevan neutraalin – neutraalia vain ei kukaan tunnu tietävän.
- Lähtötason sote-menojen arviointi peruste (talousarvio ja suunnitelma – keskiarvo ja tämän korottaminen indeksiin ei ole paras mahdollinen..

Sopeutustarpeen laskennallinen muutos maakunnittain - maakuntaverot

Sopeuttamismahdollisuus käytetään				Sopeuttamismahdollisuutta ei käytetä					
Sopeutustarve	2030	Sopeutustarve		Sopeuttamistarve	2030	Sopeutustarve		Maakuntaverot	2020
		vero-%	eur/as			vero-%	eur/as		
Uusimaa	971 949 098	2,0	470	Uusimaa	1 052 682 000	2,1	509	Uusimaa	12,8
Varsinais-Suomi	293 822 780	2,7	500	Varsinais-Suomi	377 231 249	3,4	642	Varsinais-Suomi	18,5
Satakunta	152 648 859	3,1	566	Satakunta	217 308 438	4,4	806	Satakunta	20,1
Kanta-Häme	142 728 047	3,6	662	Kanta-Häme	176 431 058	4,4	818	Kanta-Häme	18,6
Pirkanmaa	294 871 982	2,5	462	Pirkanmaa	367 614 196	3,1	576	Pirkanmaa	18,0
Päijät-Häme	76 584 612	1,7	300	Päijät-Häme	126 616 881	2,8	496	Päijät-Häme	20,8
Kymenlaakso	138 734 031	3,6	671	Kymenlaakso	195 381 305	5,0	945	Kymenlaakso	20,7
Etelä-Karjala	50 720 817	1,8	320	Etelä-Karjala	91 715 222	3,2	579	Etelä-Karjala	21,0
Etelä-Savo	103 635 801	3,8	617	Etelä-Savo	166 674 702	6,0	992	Etelä-Savo	25,7
Pohjois-Savo	202 953 384	3,9	656	Pohjois-Savo	282 227 637	5,4	913	Pohjois-Savo	23,7
Pohjois-Karjala	46 252 034	1,5	227	Pohjois-Karjala	109 962 804	3,5	539	Pohjois-Karjala	26,6
Keski-Suomi	150 195 902	2,7	448	Keski-Suomi	223 090 306	4,0	665	Keski-Suomi	21,7
Etelä-Pohjanmaa	118 372 688	3,1	492	Etelä-Pohjanmaa	185 215 883	4,9	769	Etelä-Pohjanmaa	24,8
Pohjanmaa	111 955 542	2,8	508	Pohjanmaa	143 229 455	3,6	650	Pohjanmaa	19,7
Keski-Pohjanmaa	57 693 336	4,2	682	Keski-Pohjanmaa	76 295 004	5,6	902	Keski-Pohjanmaa	22,9
Pohjois-Pohjanmaa	223 842 860	2,6	436	Pohjois-Pohjanmaa	305 323 819	3,5	594	Pohjois-Pohjanmaa	21,4
Kainuu	61 629 861	4,3	695	Kainuu	103 117 761	7,2	1 164	Kainuu	27,0
Lappi	153 160 042	4,0	700	Lappi	231 637 833	6,1	1 059	Lappi	24,2
Koko maa	3 351 751 677	2,5	494	Koko maa	4 431 755 553	3,4	653	Koko maa	18,0

- Sopeuttamismahdollisuus tarkoittaa sitä, että väestönmuutosten tahdissa palvelut karsiutuvat.
- Sopeutustarve on siis 3,35 mrd euroa – tai 4,43 mrd euroa.
- Jos sopeutuminen ei onnistu, vero% tarkoittaa sitä, kuinka paljon maakunnan pitäisi verollaan kerätä lisätuloa.
- Maakuntaverot – sarake osoittaa maakuntaveron veroprosentin, jos kaikki tulot menoien katteeksi kerättäisiin suoraan maakunnasta suhteellisella verolla. Vastaavalla määrällä alennettaisiin progressiivista valtion tuloveroa.
- Onnistuuko sopeuttaminen?

Vaikutus maakuntiin – toteutuuko menojen kasvun alenema?

- **Ei todellisuudessa tiedetä, kuinka paljon muutuskustannukset ovat (ict, palkkaharmonisaatio, varheet jne – todennäköisesti miljardeja euroa) – valtio maksaa, mutta mitä valtio maksaa enemmän, kuin mitä olisi esimerkiksi suuremmilla peruskunnilla edeten maksanut?**
- Onko 2021 rahoituksessa siirtymäajasta johtuen vajetta – on, mutta hallitus lienee luvannut, että rahoitusvajetta ei synny. Jollei toteudu, kyseessä on todellinen riski.
- Toisaalta: asioita viedään jo eteenpäin, ei vaikuta heti 300 miljoonan euron summaan, tuottavuuden kasvua etsitään jatkuvalla toiminnalla, kustannusten kasvun hillitsemistä ei lopeteta vuonna 2021.

Vaikutus maakuntiin – toteutuuko menojen kasvun alenema?

- Yleisesti: Menoriski, rahoituspaine siirtyy kunnilta maakunnalle – mutta voiko maakunta hallita sopeutusta?
- Julkisen ja yksityisen sektorin palveluista maksetaan päällekkäiskustannusta – on todennäköisesti totta, voidaan estää nopealla toiminnalla – poistamalla tarpeettomaksi käyvät rakenteet. Saadaanko päätökset aikaan?
- Palkkaharmonisaatio – riski on totta, on satoja miljoonia, mutta ei tarvitse onneksi harmonisoida heti. Ei olisi näin suuri negatiivinen riski, jos olisi edetty esimerkiksi suuremmilla peruskunnilla.
- Tätä ja kustannusten luontaista kasvua koetetaan kattaa
 - Mittakaavaedulla: On esimerkiksi Uudellamaalla jne edelleen olemassa, kuinka pienissä maakunnissa, esimerkiksi Kainuussa on todennäköisesti vähäinen mittakaavaetu jo käytetty. Olisiko kuntien keinoin käytetty loppuun saakka?
 - Digitalisaatiota edistämällä – on tehty ja jatkuu – olisi tehty todennäköisesti kuntienkin keinoin.
 - Toimintaprosessien uudistamisella – olisi tehty todennäköisesti kuntienkin keinoin.
 - Tehokkaat markkinat – Uudellamaalla jne pitäisi toimia, kaikkialla muualla ei todennäköisesti edes ole markkinoita. Etu ?
 - Hankintoja keskittämällä – olisi tehty todennäköisesti kuntienkin keinoin.
 - Budjettikurilla – talousohjaus voi toimia, olisi voinut toimia monikuntaliitoksissa, mutta politiikka ei toimi. Vaatii selkärankaista päätöksentekoa. Edellyttää liian pienten maakuntien yhdistämistä ja VM:lle mahdollisuuden talouden ohjaukseen.
- Riskit siirtyvät pääasiassa maakunnille (ilman maakuntien verotusoikeutta valtiolle). Kunnilla on aikaa miettiä asiat kuntoon omalta kannaltaan; kuinka saadaan mahdollisimman paljon kuluja maakunnille, kuinka tehokkaasti voidaan sementoida omat palvelurakenteet ja sitoa maakunnan kädet. Rahoitusvaje voi olla fataali – jos mallia noudatetaan → Maakunta ei pysty reagoimaan menoihin pitkään aikaan ja kuinka ylipäätään pystyy reagoimaan, jos politiikka ei toimi.
- **Suuret kaupungit vastustavat uudistusta - entä jos ne olisivat alkaneet sementoida palvelurakenteensa samaan tapaan kuin uudistuksen poliittisesti hyväksyneet pienet kunnat?**

Vaikutus koko maassa

- Jos uudistus on toteutettava ja toteutetaan ...
 - Järjestelmä ei toimi ja sopeudu, jos maakunnan operatiivinen johto ei ala toimia heti alussa (osaaminen).
 - Järjestelmä ei toimi ja sopeudu, jos maakunnan poliittinen ohjaus ei ala toimia heti alussa.
 - Järjestelmä ei toimi ja sopeudu, jos valtion ohjaus ei toimi heti alusta alkaen.
- **Koska suuret kaupungit pelkäävät maakuntien sopeutumattomuuden johtavan siihen, että niiltä leikataan edelleen perinteiseen malliin valtionosuutta, voisi olla järkevää miettiä maakunnan verotusoikeutta siksi, että vero kohdentuu oikein sinne, mistä se olisi perittävä.**
- Maaseutukuntien kuntarakenne sementoituu ilmeisesti tavoitellusti – jos edes tarpeelliset liitokset halutaan toteuttaa, on insentiivit otettava uudelleen käyttöön. Tämä kasvattaa koko maan rahoituspainetta.